

Valsörarnas biologiska station – verksamhetsberättelse för år 2017

NICLAS FRITZÉN & JAN HÄGG

Året 2017 utgjorde Valsörarnas biologiska stations 52:a verksamhetsår. Verksamheten inleddes redan den 20 februari och stationen stängdes för vintern den 18 november. Totala antalet bemanningsdagar var hela 154. Med tanke på att det var ett mellanår i häckfågelkarteringen har bemanningen varit rekordstor och verksamheten likaså omfattande. Som stationschef fungerade Niclas Fritzén och till Valsörskommittén hörde, förutom stationschefen, Jan Hägg, Tuija Warén, Gunnar Stara och Ralf Wistbacka. Kommittén fungerade på ideell basis medan stationschefen för första gången avlönades på deltid motsvarande två månadsverken. För båttransporterna anlätades lokala skeppare men även i samband med Forststyrelsens besök kunde stationens bemannare få skjuts. Verksamheten finansierades genom bidrag av Svensk-Österbottiska Samfundet, Närings-, trafik- och miljöcentralen i Södra Österbotten, Waldemar von Frenckells stiftelse, BirdLife Finland och Symbioosi r.y. Stationschefskapet

finansierades av Harry Schaumans stiftelse. Biologiska stationen framför ett varmt tack till alla finansörer, till dem som utfört den vetenskapliga verksamheten samt till talkoarbetare och andra medarbetare samt till sjöbevakningen som bistod med transport under den isbelagda tiden.

Fågelstationsverksamheten

Stationen fungerar även som officiell fågelstation. Till fågelstationsverksamheten räknas traditionellt flyttfågel- och annan fågelobservationsverksamhet, ringmärkning samt den regelbundet återkommande karteringen av häckande skärgårdsfåglar, som numera utförs vart tredje år. En utförligare rapport över fågelstationsverksamheten har författats av Jan Hägg (Valassaarten lintuasema – Miehitys ja havainnot 2017, endast på finska) och finns att nedladdas via OA:s internet-sida (www.oa.fi/om_oss/rapporter).

Med avseende på fågelobservationer och uppföljning av fågelflyttning var 2017 ett förhållandevis bra år. Frånsett vårens tidigaste del omfattade bemanningen vårens och höstens flytt- och invasionsperioder för de viktigaste uppföljningsarterna. På våren låg tyngdpunkten på flyttfågeluppföljning och på hösten dessutom på ringmärkning av pärlugglor och periodvis på stationsringmärkning. För fågelstationens del var bemanningsdagarna 86, d.v.s. lite färre än föregående år (91). De personer som innehade flest bemanningsdagar var Tuija Warén (24 dygn), Christer Hangelin (17 dygn) och Ari Lähteenpää (14 dygn). Totalt bemannades fågelstationen av ca 18 personer under året.

Totalt observerades 177 arter vid fågelstationen under året, vilket överskrider långtidsmedeltalet på 174. Antalet ringmärkta fåglar uppgick till 1 283 (399) fördelat på 41 (23) olika arter (fjölårets siffror som jämförelse inom parentes), av vilka de fem talrikaste var gråsiska (671), pärluggla (164), blåmes (92), talgoxe (69) och hökuggla (37).

Våren

På våren var stationen kontinuerligt bemannad från 24.4–25.5, d.v.s. i 32 dagar. Flyttfågelobservationer utfördes under hela perioden. Uppföljningen av den tidigt flyttande fjällvråken inleddes först under artens mest intensiva flyttperiod, men ändå bokfördes hela 699 flyttande individer, d.v.s. klart fler än förra året då 284 individer noterades. Fjällvråsuppföljningen gjordes i samarbete med ornitologer i Sverige genom direkt rapportering av observa-

År 2017 ringmärktes 1 283 fåglar vid Valsörarnas fågelstation. Av de 671 gråsiskor som ringmärktes påträffades en nio dagar senare på drygt 900 km avstånd vid en fågelstation i Belarus. På bilden t.v. en av gråsiskorna som ringmärktes på Valsörarna. Foto: William Velmala.

En svart rödstjärt höll till vid fågelstationen större delen av hösten. Denna art samt taigasångare och sibirisk piplärka blev nya ringmärkningsarter för Valsörarna. På bilden t.h. svart rödstjärt och ringmärkaren Ismo Kreivi. Foto: Niclas Fritzen.

tionerna via en Facebook-grupp. Gällande de arktiska flyttarna täckte observationsperioden flyttningens viktigaste del, även om bemanningen upphörde innan flytten hade upphört. Totalt noterades 2 244 flyttande lommar medan över 40 000 svärtor och sjöorrar (majoriteten sjöorrar), endera flyttande eller kretsande, observerades.

Observationsarbetet ute i ytterskärgården förgylldes under vårperioden av några intressanta artobservationer. Till exempel observerades fyra flyttande islommar under tre dagar (27.4, 10.5 och 11.5) och av rovfåglarna kan nämnas tre stäpphökar som observerades i början av maj (3.5, 6.5 och 7.5). Den tveklöst intressantaste observationen utgjordes av en kentsk tärna som flög söderut rakt över observationsplatsen på Tuorelarevet. Arten har inte tidigare observerats på Valsörarna och den blev områdets 277:e art. Andra trevliga vårobservationer var bl.a. en svart rödstjärt vid Käringsund den 18.5 och de mindre flugsnappare som sjöng i slutet av maj (25.5 och 31.5), den första vid nätplatsen intill biologiska stationen och den andra sydväst om fyren där två individer hördes turvis sjungande.

Sommaren

Under sommaren var fågelstationen bemannad under sju dagar i juni och fyra dagar i juli, och därtill erhöles sporadiska fågelobservationer i samband med biologiska stationens andra projekt. Den enda ringmärkningsverksamheten under sommaren var färgringmärkningen av kråkor (Jouni Kannonlahti) som pågått under flera år, medan ringmärkningen av tordmuleungar uteblev. I samarbete med OA inventerades huvudöarnas häckfåglar inom ramen för Merenkurkun lintutieteellinen yhdistys SaaLiS-projekt. Projektets målsättning är att klargöra det nuvarande antalet av häckande fåglar i hela Kvarkens skärgårds IBA-område (internationellt viktigt fågelområde). Valsörarna ingår i detta område.

Till sommarens intressantaste observationer hör en praktejderhane i praktdräkt som sågs tillsammans med ejderhonor (7.6), en nattskärna som observerades öster om fyren (16.6), en sjungande busksångare vid stationens bastu (14.6), en sjungande flodsångare vid fyren (16–18.6), en sjungande lundsångare vid Notkroken (17.6) och en mindre flugsnappare som sjöng vid fyren (16.6). Den intressantaste observationen var utan tvekan de två korttålarör som sågs på Holsterbådan (16.6) i samband med fågeltaxeringen. Observationen utgjorde Valsörarnas andra för arten (den första 20–22.6.1973).

Hösten

Höstperiodens fågelstationsbemanning var sammanhängande och förhållandevis lång. Den pågick 10.9–23.10, med en tyngdpunkt på pärluggleringmärkning 10.9–16.10. Traditionell stationsringmärkning utfördes under två perioder (10–17.9 och 8–16.10). Bemanningsdagarna under höstperioden var 43, d.v.s. en dag fler än föregående år.

Temaringmärkningen av pärlugglor pågick oavbrutet under en dryg månad och uppfyllde således målsättningen med liten råge. Målsättningen är en månads oavbruten ringmärkning från 15.9 till 15.10 under vilken period ca 90 % av de flyttande pärlugglorna brukar förekomma. Artens invasion var relativt livlig och 164 individer ringmärktes. Ytterligare gjordes kontroller av sex pärlugglor som ringmärktes tidigare år eller på annan ort (3,5 % av de totalt 170 infångade).

Av höstens invasionsarter var hökugglan, som observerades redan från början av perioden, exceptionellt riklig. Åtminstone 37 individer observerades

och lika många ringmärktes, vilket utgör ett nytt årsrekord för stationen.

Övriga invasionsfåglar som kan nämnas är blåmesen, som speciellt i slutet av perioden hade en relativt livlig invasion. Invasionen för talgoxens, svartmesens och kungsfågeln del var måttlig och t.ex. stjärtmes, talltita och korsnäbbar förekom endast sparsamt.

Under höstperioden fick man igen njuta av många trevliga observationer. En svart rödstjärt sågs kring fågelstationen åtminstone 12.9–18.10 (ringmärktes 14.9). Totalt fem individer av taigasångare observerades, av vilka tre fångades med slöjnet och ringmärktes. Även Valsörarnas genom tiderna andra sibiriska piplärka, som hittades 11.10 vid Käringsunds östra ända, fångades och ringmärktes (den första observerades 22.10.2016). Alla tre nämnda tättingar utgjorde nya ringmärkningsarter för Valsörarna. Andra intressanta noteringar är en kungsfågelsångare som ringmärktes 9.10, en dvärgsparv som observerades 11–12.10 vid östra delen av Käringsund, en bergguv som fastnade i uggle nätet 15.10 och en sillgrissla som sågs vid Tuorelarevet under höstperiodens avslutningsdag.

KvarkenBats

KvarkenBats undersöker huvudsakligen trollpipistrellens och de andra migrerande fladdermössens flyttningsrutten i Kvarken genom användning av passivdetektorer som registrerar fladdermössens ultraljud. År 2017 var projektets femte år då genomförandet till största delen gjordes som en del av projektet Kvarken Flada, ett projekt med delvis samma målsättningar och med Forststyrelsen som huvudman (se kvarkenflada.org). Valsörarna och Holmögadd har varit knutpunkter för KvarkenBats, men även på andra ställen runt om i Kvarkens skärgård har passivdetektorer använts. Därtill undersöks inom ramen för Kvarken Flada glosjöars och fladors insektproduktion och dennas betydelse för fladdermöss, i synnerhet för migrerande sådana.

År 2017 registrerade en av fladdermusdetektorerna Valsörarnas första säkra större brunfladdermus, en migrerande art. Under augusti och september ringmärktes 61 fladdermöss på Valsörarna, av vilka 45 var taigafladdermöss, 11 nordfladdermöss, 2 vattenfladdermöss och 3 trollpipistreller. Ytterligare gjordes tre återfynd (taigafladdermus, nordfladdermus och vattenfladdermus) av fladdermöss som ringmärktes året innan på Valsörarna. Majoriteten av fladdermössen fångades med harpfälla medan några togs ur holkar eller fastnade

En nyinflyttad hussvala i ett av de nya konstgjorda bona av träbetong på Valsörarna.
Foto: Niclas Fritzés.

i slöjnat. De tre trollpipistrellerna försågs med radiosändare, och alla dagar de tillbringade på Valsörarna höll de till i byggnader i närheten av fyren. Tidigare var deras daggömslen på Valsörarna helt okända. Fångstverksamheten som pågick oavbrutet från 21 augusti till 15 september utfördes av Niclas Fritzés, Ville Vasko, Eeva-Maria Kyheröinen, Kati Suominen, Anna Blomberg och Johanna Yliportimo.

I samarbete med Ståbacka trävarveri i Närpes har stationschefen tagit fram en ny typ av fladdermusholk. Temperaturen i olika färger av holken och i olika habitat på Valsörarna undersöktes under sommaren med temperaturloggar (för resultat se separat artikel i detta nummer av OA-Natur). Stationschefen har lett fladdermusprojektet KvarkenBats och även varit ansvarsperson för fladdermusdelen av projekt Kvarken Flada.

Holkprojekt

I augusti sattes det ut 12 nya holkar för storskrake, knipa och salskrake. Målsättningen är att ge skyddade häckningsplatser för arterna samt att i framtiden kunna producera mer exakta populationstrender för storskrake och att undersöka artens ungproduktion. Hälften av de 45 holkar som sattes ut efter häck-

ningssäsongen 2016 granskades på försommaren men endast i en av dessa hittades en ruvande storskrake. Ett försök med betongbon för hussvala och en noggrannare uppföljning av svalornas häckning på Valsörarna inleddes. Fem holkar placerades ut och ett bo fick genast nya invånare. Ytterligare tjugo betongbon kommer att placeras ut innan svalornas häckningssäsong börjar våren 2018. Svalbona har planerats och byggts av Niclas Fritzén, Aurelia Mäkyänen och Anna Källberg. Angående häckningsskydd för ejder se nedan.

Kartering av svärta och dess ungproduktion

En separat inventering av svartpar gjordes eftersom svärtan häckar sent och är svårräknad i den traditionella häckfågelkarteringen (som senast utfördes 2015 och kommer att utföras igen 2018). Målsättningen är dessutom att göra en noggrannare årlig uppföljning av arten och dess ungproduktion. Inventeringen utfördes av Erik Isakson, Ralf Wistbacka och Pasi Reunanen. En separat artikel om inventeringens resultat ingår i detta nummer av OA-Natur.

Kartering av ejderns kläckningsframgång och utplacering av ejderskydd

Inventering av ejderbon och undersökning av kläckningsframgång i dessa gjordes på ett delområde av Valsörarna. I samband med inventeringen av svartpar söktes också ungpullar av ejder på vattnet. Fältarbetet utfördes av Ralf Wistbacka, Pasi Reunanen och Erik Isakson. I samband med inventeringen av fågelfaunan på Valsörarna 2015 väcktes idén om försök med häckningslådor eller andra örnsäkra/kråksäkra boplatser för ejder. År 2017 placerades därför 62 häckningslådor ut som skydd för ruvande ejderhonor. Bolådorna fördes ut av Ralf Wistbacka, Pasi Reunanen och Niclas Fritzén till de holmar som inventerats tidigare på sommaren. Häckningen i dessa kommer att undersökas i samband med inventeringen av fågelskären på Valsörarna sommaren 2018. En separat sammanställning om ejderinventeringen 2017 och häckningslådorna ingår i detta nummer av OA-Natur.

Bekämpning av mårddhund

I samarbete med Björkö Jaktvårdsklubb har stationen också lagt fokus på bekämpningen av främmande rovdjursarter som mårddhund. Under 2017 fångades hela 8 mårddhundar på Valsörarnas huvudöar, av vilka sju togs med fälla i slutet av februari av Erik Isakson. Kommande år bör det fortsättningsvis

Åtta mårdhundar fångades på Valsörarnas huvudöar år 2017. Restaureringen av Livbärgarskjulet (motstående sida) påbörjades år 2017. Uppe till vänster i bilden syns biologiska stationen och bakom buskarna skymtas 'boden', som också tillhör stationsbyggnaderna. Foton: Niclas Fritzen.

fokuseras på mårdhund men även insatser för att minska minkens predation bör göras. Via Viltcentralens »mårdhund After LIFE»-projekt har vi haft två viltkameror till förfogande, och förutom mårdhund har dessa dokumenterat följande däggdjursarter på Valsörarna: utter, mink, skogshare och vitsvanshjort. Under snöspårning i februari 2017 kunde även konstateras att det på Valsörarna förekommer skogsmård och hermelin.

Vresrostalko

Bekämpningen av vresrosen på Valsörarna fortsatte. Vresrosen är en främmande invasiv art och målsättningen är att genom utmattningsmetoden få bort den från Valsörarna. För fältarbetet ansvarar Lise-Lotte Flemming. Arbetet utfördes vid två talkotillfällen och totalt då 3+7 personer deltog, samt ytterligare vid ett tillfälle av en enskild person. I oktober inventerades Valsörarnas östra strand för första gången och det visade sig att det även här förekommer rikligt med små bestånd av vresros.

Spindelundersökningar

Inga egentliga spindelundersökningar utfördes och endast mindre husspindel (*Tegenaria domestica*) noterades som ny art för Valsörarna. Spindeln hittades inne på stationen, sannolikt hittransporterad av stationens besökare. Totala antalet spindelarter på Valsörarna är nu uppe i 226.

Livbärgarskjulet

Sjöräddningssällskapets stuga, som i folkmun fortfarande kallas Livbärgarstugan, köptes av OA redan år 1964 efter att sjöräddningssällskapets verksamhet på Valsörarna upphört. Det är denna stuga som fungerar som Valsörarnas biologiska station. I köpet ingick även en liten bod närmare stranden, som idag används som förvaringsbod och vedlida. Sjöräddningssällskapets forna slip och vinterförvarings skjul, det s.k. Livbärgarskjulet övertogs av OA år 2016, eftersom det då var rivningshotat. Huvudmålsättningen var att söka finansiering för att restaurera det. Livbärgarstugan, boden och Livbärgarskjulet utgör en kulturhistoriskt värdefull helhet av byggnader som vittnar om livräddningsverksamheten och den fasta sjöräddningsstation som funnits på Valsörarna. År 2017 inleddes restaureringsarbetet, och stommen och fasaden är nu uppriktad och risken att byggnaden faller ihop är undanröjd. Arbetet har utförts av Jens Håkans och Harry Österkvist. Restaureringsarbetet fortsätter de kommande åren. Skjulet kommer att användas som vinterförvaringsplats för biologiska stationens båt samt för uppbevaring av en del materiel. Skjulet är även en omtyckt häckningsplats för Valsörarnas fåtaliga ladusvalor, och det kommer det även i fortsättningen att få vara.

Elsystemet

Efter att sjöbevakningsstationen lagts ned och elförsörjningen till biologiska stationen därmed upphörde installerades hösten 2010 ett solpanelsförsedd 12 volts elsystem. Det har sommartid fungerat bra men under höstarna har energiproduktionen inte täckt elbehovet. År 2017 förnyades och förstörades stationens batteribank och systemet kompletterades med en vertikal vindturbin av modell Windside WS-0,30 (syns i bild på s. 3), som är harmlös för fåglar och fladdermöss och i praktiken även ljudlös. Erfarenheterna från hösten 2017 indikerar att vindturbinens plats eller höjd inte är helt optimal och en del justeringar av elsystemet kommer därför sannolikt att behöva göras även kommande år.

Exkursioner

OA ordnade en exkursion till Valsörarna 20 maj i vilken deltog 20 personer. Exkursionen leddes av Karl Hamberg och Anna Källberg, och bland deltagarna fanns både nya och regelbundet återkommande besökare.

Totalt ringmärktes 61 fladdermöss på Valsörarna hösten 2017.
Tre av dessa var av den migrerande arten trollpipistrell (bilden).
Foto: Niclas Fritzén.